

Zastosowanie zapisów wizualnych do identyfikacji osób, zwłok i przedmiotów w procesach wykrywczym i karnym

pod redakcją
Bogdana Zdrodowskiego

Szczytno 2018

Recenzent

dr hab. Agata Tyburska

Autorzy

Krzysztof Berg

Jarosław Chwaciński

Piotr Mazur

Bogdan Zdrodowski

Redakcja wydawcy

Anna Bryczkowska

Agnieszka Kamińska

Beata Miszczuk

Justyna Zaryczna

Projekt okładki

Agnieszka Kamińska

© Wszelkie prawa zastrzeżone — Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie

ISBN 978-83-7462-632-3

e-ISBN 978-83-7462-633-0

Skład, druk i oprawa:

Dział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie

12-100 Szczytno, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 111

tel. 89 621 51 02, fax 89 621 54 48

e-mail: wwip@wspol.edu.pl

Objętość: 4,42 ark. wyd.

Spis treści

Wstęp	5
1. Monitoring	9
1.1. Współczesne systemy monitoringu	12
1.2. Możliwości systemów monitoringu	23
1.3. Podstawy prawne stosowania monitoringu w Polsce	27
2. Istota identyfikacji w procesie karnym	31
2.1. Identyfikacja i rozpoznanie	31
2.2. Podstawy prawne pracy biegłego identyfikującego osoby, zwłoki i przedmioty	38
2.3. Identyfikacja osób i zwłok	40
2.4. Identyfikacja przedmiotów	45
2.5. Zasady postępowania z materiałem dowodowym nagrań i zdjęć	49
3. Metody identyfikacji osób i zwłok na podstawie zapisu wizyjnego	53
3.1. Metody identyfikacji osób	53
3.1.1. Metoda analizy cech grupowych	64
3.1.2. Metoda analizy cech indywidualnych	67
3.1.3. Metoda fotomontażu	69
3.1.4. Metoda konturowa	69
3.2. Metody identyfikacji zwłok	74
4. Metody identyfikacji przedmiotu na podstawie zapisu wizualnego	89
5. Uwarunkowania oraz przykładowe pytania i polecenia w postanowieniu o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego na podstawie materiału cyfrowego	113
5.1. Wymagania procesu identyfikacyjnego	113
5.2. Pytania i polecenia z zakresu badań zapisów wizualnych.....	114
5.3. Uwagi dotyczące przygotowania materiału dowodowego	115
5.4. Pytania z zakresu identyfikacji antroposkopijnej osób i zwłok	116
Zakończenie	117
Bibliografia	119

Wstęp

Rozwój nauki i techniki, a w szczególności osiągnięcia kryminalistyki pozwalają na zastosowanie z powodzeniem w procesie karnym nowych, wcześniej niestosowanych metod i technik badawczych. Biegli, opierając się na fachowej wiedzy, dostarczają w ramach ekspertyz dowody naukowe, będące wynikiem uznanych i stosowanych metod oraz technik w dziedzinie, którą reprezentują¹.

Monitoring jest jednym z wielu narzędzi stosowanych do zapewnienia bezpieczeństwa. Powszechny i wszechobecny monitoring CCTV² rejestruje wszelkie zachowania oraz zdarzenia, umożliwiając wykrycie sprawców przestępstw i wykroczeń. Możliwości współczesnego monitoringu sprawiają, że staje się on cennym narzędziem w procesie karnym, często stanowiąc jedyny dowód w prowadzonych sprawach. Jego wartość dowodowa zależy w dużej mierze od zastosowanych metod identyfikacji osób i przedmiotów zarejestrowanych przez monitoring.

Niniejsze opracowanie wyjaśnia zasady i procedury stosowane w badaniach porównawczych materiału dowodowego, pobranego w miejscu zdarzenia (nagranie z monitoringu w miejscu zdarzenia) oraz materiału porównawczego (zdjęcie osoby typowanej jako sprawcy zdarzenia, zdjęcie przedmiotu użytego do popełnienia przestępstwa).

Ponadto opracowanie oparto na stosowanych w praktyce metodach badań antroposkopijnych identyfikacji osób, zwłok i przedmiotów na podstawie zapisów wizualnych.

Przez wieki poszukiwano skutecznych metod ścigania przestępców i udowadniania im winy na podstawie śladów pozostawionych na miejscu przestępstwa. Pierwszym znanym zapisem taktycznego postępowania

¹ A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym*, Kraków 2007, s. 48. Zob. także P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Kraków 2006, s. 335; J. Wójcikiewicz, *Dowód naukowy* [w:] R. Kmiecik (red.), *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, Warszawa 2008, s. 204–208.

² CCTV (ang. *Closed Circuit TeleVision*) — dosłownie: telewizja o zamkniętym obwodzie często nazywana telewizją przemysłową, monitoringiem wizyjnym, wideo nadzorem, telewizyjnym systemem dozorowym.

w ściganiu sprawcy jest pochodząca z IX w. p.n.e. spisana na papirusie instrukcja ścigania truciciela.

Już w XIII w. w „Księdze elbląskiej” pojawia się pojęcie śladu. Narzuca ona obowiązek ścigania sprawcy zabójstwa, rabunku lub kradzieży aż do granicy wszystkim mieszkańcom Opola pod karą zbiorowej odpowiedzialności.

Do XIX w. opierano się przede wszystkim na znajomości środowiska przestępczego i jego obserwacji, a także na dość prymitywnych metodach przesłuchań. Do rozwoju współczesnej kryminalistyki przyczynił się przede wszystkim wzrost przestępczości w drugiej połowie XIX w. spowodowany dynamicznym rozwojem przemysłu, migracją ludności ze wsi do miast, kryzysami gospodarczymi i bezrobociem, co w konsekwencji postawiło przed nauką i organami ścigania pilne zapotrzebowanie na opracowanie skutecznych metod ustalania sprawców czynów przestępnych³. Zaczęto coraz większą wagę przywiązywać do wykorzystywania śladów oraz identyfikacji i rejestracji kryminalnej dla celów dowodowych.

Rozwój w okresie oświecenia nauk przyrodniczych, a w szczególności antropologii i medycyny sądowej, stworzył odpowiedni klimat do rezygnacji w dowodzeniu prawdy torturami na rzecz opracowania humanitarnych, a zarazem operatywnych i ogólnie dostępnych technik służących identyfikacji osób. Po krótkim stosowaniu antropometrycznego systemu Alphonse Bertillona został on zastąpiony daktyloskopią i fotografią śledczą. Daktyloskopia (zapoczątkowana przez Francisca Galtona), umożliwiająca identyfikację człowieka na podstawie linii papilarnych, pociągnęła za sobą rozwój dalszych metod identyfikacji osoby, w konsekwencji zaś doprowadziła do ugruntowania się kryminalistyki na potrzeby prawa karnego⁴.

Za początek kryminalistyki uważa się rok 1893, tj. datę wydania książki Hansa Grossa „Handbuch für Untersuchungsrichter, Polizeibeamte, Gendarmen”. Książka ta łączyła w jeden system niezintegrowane dotąd dyscypliny naukowe na potrzeby śledztwa. Z przyczyn powyższych prof. H. Gross — austriacki prawnik, inicjator czasopisma „Archiv für Kriminalanthropologie und Kriminalistik” oraz założyciel Instytutu Kryminalistycznego na Uniwersytecie w Grazu — uważany jest za „ojca” kryminalistyki. Według H. Grossa kryminalistyka jest elementem wiedzy

³ C. Grzeszyk, *Wykorzystanie techniki kryminalistycznej w ustalaniu sprawców czynów przestępnych*, Legionowo 1993, s. 5.

⁴ Tamże.

przyrodniczej w prawie karnym; to, co ona wie, czego dowodzi i co chce wykryć, czego uczy i co przedstawia, opiera się na ścisłych podstawach obserwacji. Przedmioty jej badań, jej usług to realia prawa karnego w najszerszym tego słowa znaczeniu⁵.

Wypracowanie przez kryminalistykę nowoczesnej, jak na owe czasy, metodyki obiektywnego badania i wykorzystywania dowodu rzeczowego było swoistą rewolucją, usuwającą w cień tak bardzo krytykowany wówczas dowód osobowy. Nic więc dziwnego, że kryminalistyka święciła stosunkowo szybko znaczące triumfy, doprowadzając do wykrywania przestępstw, które dotychczas były uważane za niemożliwe do wykrycia i udowodnienia. Właśnie w owych czasach niezbędna stawała się metodyka pomagająca w opanowaniu narastającej przestępczości⁶.

W roku 1902 powstał w Lozannie pierwszy uniwersytecki Instytut Nauk Policyjnych założony i prowadzony przez szwajcarskiego kryminalistykę Rodolphe'a A. Reissa. W pierwszych latach XX w. powstała w Lionie, kierowana przez wybitnego kryminalistykę, Edmonda Locarda, pracownia kryminalistyczna (Laboratoire de Police Technique). Ukazywały się sukcesywnie podręczniki, monografie i artykuły kryminalistyczne opracowane przez coraz liczniejszych kryminalistyków.

Pierwszą samodzielną placówką naukowo-badawczą z zakresu kryminalistyki w Polsce był powstały w roku 1929 Instytut Ekspertyz Sądowych, zajmujący się głównie wykonawstwem ekspertyz na rzecz Ministerstwa Sprawiedliwości. Poważny wpływ na rozwój polskiej kryminalistyki miał powołany w roku 1954 Zakład Kryminalistyki KG MO oraz powstałe dwa lata później wojewódzkie laboratoria kryminalistyczne, Instytut Problematyki Przestępczości, funkcjonująca w latach 1972–1990 Akademia Spraw Wewnętrznych, a także katedry i zakłady kryminalistyki na uczelniach MSW i uniwersytetach publicznych oraz w pozostałych szkołach policyjnych⁷.

W roku 1990 w wyniku reorganizacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, zlikwidowano Milicję Obywatelską i powołano Policję, rozwiązano Instytut Kryminalistyki MSW, tworząc w to miejsce Biuro Techniki Kryminalistycznej KGP oraz Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji. Obydwie te instytucje połączono w roku 1991 powołując Oddział

⁵ Tamże, s. 5–6.

⁶ T. Hanausek, K. Sławik, *Wprowadzenie do kryminalistyki i kryminologii*, Bydgoszcz 1995, s. 8.

⁷ C. Grzeszyk, *Wykorzystanie techniki...*, wyd. cyt., s. 6–7.

Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Departamentu Policji Kryminalnej, który w roku 1992 przekształcono w Centralne Laboratorium Kryminalistyczne KGP funkcjonujące na prawach biura Komendy Głównej Policji, podległe bezpośrednio komendantowi głównemu Policji.

W roku 2010 przekształcono je w instytucję badawczo-rozwojową, której nadano obowiązującą obecnie nazwę Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji. Realizuje ono zadania zlecone przez Komendę Główną Policji w zakresie techniczno-kryminalistycznego zabezpieczenia procesu zapobiegania i zwalczania przestępczości, m.in. przez wykonywanie prac badawczo-wdrożeniowych, porównawczych i eksperckich w dziedzinie kryminalistyki. Koordynuje ono i nadzoruje realizację zadań przez jednostki Policji w sferze techniczno-kryminalistycznej obsługi miejsc zdarzeń. Opracowuje również metody, normy i standardy pracy techniki kryminalistycznej w Policji oraz nadaje i weryfikuje uprawnienia do samodzielnego opracowywania ekspertyz i wydawania opinii kandydatom na ekspertów kryminalistyki. Wdraża także system zarządzania jakością zgodnie z normami — PN-EN ISO 9001:2001 i PN-EN ISO/IEC 17025:2005. Działa także na forum międzynarodowym, uczestnicząc w ramach Europejskiej Sieci Laboratoriów Kryminalistycznych (ang. European Network of Forensic Science Institutes — ENFSI) w opracowywaniu metodyk badawczych i procedur postępowania na miejscach zdarzeń⁸.

Podobne badania wykonują eksperci w laboratoriach komend wojewódzkich m.in. w Poznaniu, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Olsztynie, Opolu, Rzeszowie oraz Komendzie Stołecznej Policji w Warszawie. W Centralnym Laboratorium Kryminalistycznym Policji pracują biegli — certyfikowani specjaliści, posiadający specjalistyczne kwalifikacje potrzebne do wykonywania ekspertyz. Są oni autorami metodyk badawczych, na których wzorują się laboratoria kryminalistyczne Policji w całym kraju.

⁸ *Historia Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego*, <http://clk.policja.pl/Działy/historia:http://clk.policja.pl/portal/clk/582/11225/Historia_Centralnego_Laboratorium_Kryminalistycznego.html>, dostęp: 29 grudnia 2008 r.

1. Monitoring

Obecnie świadomość stałego rejestrowania obrazu przestrzeni publicznej jest czymś całkowicie naturalnym. To, co kiedyś stanowiło wyjątek, obecnie jest regułą. Wychodząc z domu do banku, parku czy sklepu, obywatele wiedzą, że ich czynności są rejestrowane przez różne systemy monitoringu (zarówno publiczne, jak i prywatne).

Przemiany technologiczne sprawiły, że rejestracja ta stała się coraz bardziej szczegółowa i powszechna, a jej rola uległa znacznym zmianom. Niedługo systemy monitoringu służyły głównie do obserwacji sytuacji zastanej, m.in. „kontroli tłumu”, „detekcji intruzów” (osób, których nie powinno być w danym miejscu o określonym czasie, np. w nocy w pomieszczeniach służbowych) lub też sporadycznie rozpoznaniu, a w wyjątkowych sytuacjach identyfikacji obiektów (osób lub rzeczy).

Obecnie możliwości systemów monitoringu uległy znacznemu polepszeniu, co wpłynęło na rozszerzenie oczekiwań zarówno instytucji publicznych, jak i prywatnych związanych z zastosowaniem oraz wykorzystaniem monitoringu wizualnego. Dzięki temu rozwojowi oraz zmianie nastawienia szeroko rozumianych klientów rozpoznanie i identyfikacja z zapisu nowoczesnego systemu monitoringu nie stanowi żadnej trudności. Przy czym identyfikacja indywidualna osób lub rzeczy wymaga obrazu charakteryzującego się bardzo dużym odzwierciedleniem szczegółów obiektów objętych rejestracją wizualną. Współczesne systemy monitoringu umożliwiają uzyskiwanie obrazu w jakości pozwalającej przeprowadzenie takich badań, o czym świadczą wykonywane analizy przez wyspecjalizowane laboratoria kryminalistyczne, choć nie jest to jeszcze standardem. Głównym powodem tego są wciąż wysokie koszty związane zarówno z instalacją, jak i późniejszą eksploatacją systemu spełniającego wysokie wymagania techniczne (koszty utrzymania serwerów o dużej pojemności danych) oraz brak uregulowań prawnych dotyczących minimalnych wymagań technicznych, które powinien spełniać system monitoringu umożliwiający ewentualną identyfikację indywidualną obiektu (osoby lub rzeczy). Nie ulega wątpliwości, że tak jak w przypadku przejścia z technologii analogowej do cyfrowej, w dość krótkim czasie nastąpi zaspokojenie oczekiwań zleceniodawców

instalacji systemów monitoringu oraz osób zajmujących się zarządzaniem bezpieczeństwem w przestrzeni publicznej.

Zapis wizyjny jako źródło dowodowe w procesie karnym polegający na odczytaniu i poznaniu treści zaliczany jest do osobowych źródeł dowodowych. Jest on utrwalony w postaci obrazu zapisanego na określonym nośniku (płyta, dysk, inny elektroniczny nośnik) i zbliża zapis wizyjny do rzeczowych źródeł dowodowych.

Materiał dowodowy z zapisu wizyjnego wspomagający organy ścigania i wymiar sprawiedliwości przekazany do badań powinien być zarejestrowany przez systemy dozoru CCTV zaprojektowane w sposób określony przez normę CCTV PN-EN-50132-7. Formułuje ona zalecenia dotyczące wyboru, planowania oraz instalowania systemów telewizji użytkowej, złożonych z kamer, monitorów i (lub) rejestratorów wizji, urządzeń przełączających, układów sterowania oraz urządzeń pomocniczych, przeznaczonych do zastosowań dotyczących bezpieczeństwa.

Organy ścigania próbują uzyskać z zarejestrowanego obrazu wizerunek sprawcy czynu zabronionego oraz sposób dokonania tego czynu. Możliwość wykonania przez ekspertów wydruków pozwalających na uzyskanie interesujących organy ścigania informacji wymaga spełnienia określonych wymagań ujętych w wymienionej powyżej normie.

Jednym z takich wymagań, których spełnienie wpływa na dalsze wykorzystanie materiału dowodowego, jest rozmiar na ekranie monitora obiektu filmowanego.

Według normy EN 50132-7 wielkość obrazu powinna pozostawać w związku z zadaniami operatora, jak np.: identyfikacja, rozpoznawanie, detekcja lub kontrola obecności. Dla systemów CCTV o rozdzielczości lepszej niż 400 linii telewizyjnych zalecane minimalne rozmiary osób (obiektów) na ekranie wynoszą na potrzeby:

- identyfikacji — obiekt powinien zajmować min. 120% wysokości ekranu,
- rozpoznania — obiekt powinien zajmować min. 50% wysokości obrazu,
- detekcji intruza — obiekt powinien zajmować min. 10% wysokości obrazu,
- kontroli tłumy — obiekt powinien zajmować min. 5% wysokości ekranu⁹.

⁹ <http://informator.dipol.com.pl/informator_tv-sat_cctv_wlan_inf_dipo_2007_41.htm>, dostęp: 7 maja 2017 r.

Ryc. 1. Wielkość sylwetki ludzkiej na monitorze w zależności od funkcji monitoringu

Źródło: opracowano na podstawie normy CCTV PN-EN-50132-7

Podane powyżej proporcje wskazują biegłym z zakresu technik wizualnych oraz instalatorom systemów monitoringu wymagania, które muszą być spełnione, by opinie biegłych opracowane na podstawie takiego monitoringu spełniały normy procesowe. Należy tu zaznaczyć, że każdy badany przypadek jest odmienny, i tylko ekspert antroposkopii może ocenić, czy dane nagranie wizualne nadaje się do identyfikacji. Podana norma wskazuje tylko zakres wartości, przy których można wstępnie ocenić przydatność procesową materiału wizualnego w zakresie badań antroposkopijnych. Norma ta umożliwia także wstępną selekcję materiału dowodowego do badań identyfikacyjnych.

Rozwój cyfrowego monitoringu spowodował, że wcześniej wskazana norma stała się już przestarzała. Wielkość wyświetlanego obrazu na ekranie monitora nie przekładała się na jego rzeczywistą rozdzielczość. Inaczej ujmując, wyświetlane obrazy zapisu monitoringu pozwalają na zmianę jego szerokości i wysokości, nie zmieniając liczby rzeczywiście zarejestrowanych pikseli. Liczba szczegółów w tak wyświetlanym obrazie na całym ekranie monitora może być większa lub mniejsza od wskazanej w normie PN-EN-50132-7, dotyczącej analogowego odpowiednika 400 linii obrazowych.

Istotnymi wymaganiami wpływającymi na nagrywany obraz jest jakość optyki kamer, w tym czułość matrycy, ekspozycja (ilość światła

padającego na matrycę) oraz sposób kompresji obrazu. Przy obrazie analogowym kompresja nie występowała, natomiast przy obrazie cyfrowym ma ona znaczący wpływ na liczbę szczegółów nagranych obrazów.

Składniki wpływające na jakość obrazu oraz mnogość systemów zapisu obrazu powodują, że trudne jest określenie parametrów, które powinno posiadać nagranie, żeby nadawało się do rozpoznania lub identyfikacji.

1.1. Współczesne systemy monitoringu

Celem monitoringu wizyjnego, nazywanym telewizją przemysłową, wideo nadzorem, telewizyjnym systemem dozoru, jest śledzenie z odległości zdarzeń rejestrowanych przez kamery przemysłowe. W skład systemu wchodzi głównie rejestratory i kamery, z których obraz transmitowany jest do centrum odbiorczego, gdzie personel na monitorach może obserwować rejestrowane zdarzenia. Ważnym elementem telewizji przemysłowej jest również posiadająca zwykle wbudowany dżojstik do manipulowania kamerami PTZ klawiatura sterująca, pozwalająca na sterowanie całym systemem CCTV. Monitoring wizyjny, określany też jako telewizja dozorowa, różni się od zwykłej telewizji tym, że obraz z kamer jest przesyłany (przez kabel lub drogą radiową) i odbierany tylko w centrum odbiorczym, a nie w nieograniczonej liczbie odbiorników¹⁰.

Pojęcie telewizji przemysłowej tłumaczone jako „monitoring wideo” trafnie opisuje zakres i dziedzinę jego funkcjonowania. Telewizja przemysłowa obecna jest praktycznie w wielu obiektach i miejscach użyteczności publicznej, m.in. takich jak: centra handlowe, hipermarkety, banki, urzędy, firmy, szkoły, parkingi, a coraz częściej na ulicach miast. Obecnie coraz częściej używany jest do jego opisu zwrot — telewizyjne systemy dozoru, zamiast przestarzałego terminu — telewizja przemysłowa. Według nowszej definicji telewizyjne systemy dozoru są zespołem środków technicznych i programowych przeznaczonych do obserwacji, wykrywania, rejestrowania oraz sygnalizowania warunków wskazujących na istnienie niebezpieczeństwa powstania szkód lub zagrożeń osób i mienia na obszarze, gdzie zamontowane są kamery¹¹.

¹⁰ P. Waszkiewicz, *Wielki Brat. Rok 2010. Systemy monitoringu wizyjnego — aspekty kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne*, Warszawa 2011, s. 30.

¹¹ P. Kałużny, *Telewizyjne systemy dozoru*, Warszawa 2008, s. 9.